

Тетяна Мачача
канд. пед. н., старший науковий співробітник
відділу технологічної освіти та професійної підготовки
Інституту педагогіки НАПН України
місто Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті висвітлено тенденції розвитку профільної технологічної освіти в розвинених країнах зарубіжжя та доцільність їх використання в системі української шкільної освіти.

Ключові слова: профільна технологічна освіта, навчальні програми, індивідуальна освітня траєкторія.

В статье освещены тенденции развития профильного технологического образования в развитых странах зарубежья, целесообразность их внедрения в систему украинского школьного образования.

Ключевые слова: профильное технологическое образование, учебные программы, индивидуальные образовательные траектории.

The article highlights the main trends in the profile of technological education in foreign countries, the importance of their implementation in Ukrainian school education.

Key words: profiling technology education, training programs, individual educational trajectories

Постановка проблеми. Технологічна освіта учнів старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів спрямована на розвиток людського капіталу як головного ресурсу розвитку сучасного суспільства. Вона є важливою передумовою для інноваційного економічного розвитку України, для підготовки конкурентоспроможних компетентних працівників.

Період визначних змін, що відбуваються в соціальній і виробничій сферах, у системі цінностей суспільства сприяв розробці проекту вже третьої за останні десять років Концепції профільного навчання в старшій школі [3]. Нинішнє громадське обговорення й подальше прийняття цього проекту актуалізує проблему пошуку нових ідей щодо проектування якісно нового

змісту, форм та методів профільної технологічної освіти з урахуванням позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень. Досвід зарубіжних країн з розвитку системи освіти в цілому вивчають Н. Балацька, Р. Бойчук, Н. Костенко, О. Локшина, О. Ляшенко, О. Овчарук, А. Сбруєва, М. Шутова та інші дослідники.

Технологічна освіта в середніх навчальних закладах США досліджувалась Т. Капелюшною та О. М. Коберником [1]. Досвід розвитку технологічної освіти в розвинених країнах зарубіжжя потребує ще ґрунтовних досліджень, осмислень і впроваджень у практику роботи української шкільної освіти.

Формулювання мети статті. Виявити основні тенденції розвитку профільної технологічної освіти в країнах Європейського Союзу, а також позитивний досвід, гідний для втілення в систему шкільної освіти України.

Основна частина. Країни Європейського Союзу, а також ті країни, які прагнуть приєднатися до нього, систематично працюють над створенням єдиного освітнього простору; запровадженням міжнародних стандартів з визначеними компетенціями для життя в ХХІ столітті; подоланням існуючих криз в освіті, реагуючи на сучасні виклики.

Компетенції, що визначені в стандартах та навчальних програмах, спрямовані перш за все на формування загальної культури й обізнаності випускників шкільних закладів різного типу та оволодіння ними індивідуальною спеціалізацією, яка повинна сприяти не лише розвитку виробничих сил, але й відповідати здібностям та інтересам школярів до того чи іншого виду навчальної діяльності.

Сучасна гуманістична філософія освіти в розвинених країнах має загальну спрямованість, орієнтовану на майбутнє. Це пояснюється значними змінами в науці, виробництві, економіці, а також формуванням єдиного інтеграційного ринку освітніх послуг, розширенням міждержавних зв'язків на різних рівнях і в різних сферах. Освітні реформи, що впроваджуються

мають глобалізаційний характер, разом з тим вони спираються на збереження національних і культурно-історичних традицій кожного конкретного народу чи країни. Саме на таких засадах відбувається формування єдиного освітнього простору як системоутворюючого компоненту спільного життя, який поширюється на його культурну, наукову, економічну, соціальну сфери.

Концепція розвитку технологічної освіти кожної окремої країни Європейського Союзу відрізняється історико-культурними традиціями, соціальними й економічними факторами, потребами нації. У цих країнах законодавчо документовано основні положення стосовно цілей освіти, її структури, організації, типів навчальних закладів. Установлено норми сертифікації освіти, відповідальності учасників освітнього процесу, управління освітою в умовах розширення прав і обов'язків вчителів, батьків та учнів. Зусилля спрямовуються на забезпечення можливості широкого вибору освітніх закладів і форм отримання освіти. Загальні освітні цілі узгоджуються з державними, регіональними, місцевими, з цілями конкретного навчального закладу, кожного учня.

В цивілізаційному розвитку змінилося ставлення до значення людини взагалі. Це відобразилося на формуванні освітньої політики в європейських країнах, зокрема в галузі технологічної освіти, яка націлена на школу, що розвивається, на захист прав особистості, розвиток здібності навчатися протягом усього життя, надання можливостей для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій.

Розв'язання актуальних завдань розвитку технологічної освіти в розвинених країнах світу покладається на базові предмети трудового спрямування, які модифікуються і набувають характерних ознак технологізації, соціалізації, культурної ідентифікації, диференціації й індивідуалізації. Ці предмети є обов'язковими і в різних країнах мають різну назву: «Технологія» (Франція), «Технологія і дизайн» (Англія), «Соціальні та життєві навички» (Нідерланди), «Творча діяльність» (Греція), «Мистецтво та ручна праця» (Естонія), «Ремесла», «Проектна робота», «Естетична

діяльність» (Швеція), «Практична технологія» (Угорщина), «Підприємливість» (Польща), «Домашнє господарювання» (Канада), «Практичні мистецтва» (США) та ін. Розуміння і визнання значущості названих предметів трудового спрямування зумовлює тенденцію до збільшення кількості годин у навчальному плані на їх вивчення.

У нормативних документах перелічених країн визначено загальні рекомендації щодо організації навчання предметів технологічного спрямування, а саме:

- встановлення зв'язку навчальних програм з дійсністю, економічною та виробничою ситуацією в конкретній країні;
- розвиток творчих здібностей учнів з використанням активних методів навчання й учіння;
- забезпечення прикладної, практичної діяльності школярів;
- обізнаність і розуміння учнями економічних процесів, що відбуваються в суспільстві, нових відкриттів і випробувань;
- обізнаність з основами виробництва та відчуття власної відповідальності перед державою;
- уміння розв'язувати реальні проблеми тощо.

У більшості країн Європи профілізація відбувається вже на першій стадії середньої ланки шкільної освіти за рахунок вільного вибору учнями особистісно значущих предметів. У старших класах кількість обов'язкових предметів різко зменшується на користь предметів, які необхідні для майбутньої професійної діяльності. Спостерігається постійне розширення переліку профілів для вибору. Зокрема, популярними є такі профілі: техніко-технологічний, сільськогосподарсько-середовищний, суспільно-сервісний, культурно-художній, домашня економіка та харчування, наука і технологія тощо.

Профільна школа в розвинених країнах надзвичайно гнучка. Вибір профілю навчання не є остаточним, учням надається можливість освітньої

мобільності, корекції індивідуальної освітньої траєкторії в межах і поза межами обраного профілю.

За рубежем існує кілька підходів до організації профільного навчання, які забезпечують індивідуалізацію і диференціацію в освітньому процесі. Найбільш поширеним є шлях, коли формується обов'язковий набір навчальних предметів, який вивчається всіма учнями, незалежно від обраного профілю, та переліку предметів, з яких вибираються предмети, що спрямовані на підсилення обов'язкового блоку предметів. Існує також, так званий, вільний блок предметів, який учень формує сам, або з допомогою консультанта, спираючись на власні інтереси.

Набуває поширення спосіб організації різностороннього навчання на основі вибору учнями предметів і курсів із обов'язкового і спеціального блоків різних предметних галузей, тобто учням надається можливість самим формувати навчальний план.

Реалізовується також предметно-модульний підхід до організації навчання в старшій школі. Модульною одиницею є не лише конкретний предмет, модулем може бути міжпредметний, інтегрований, тематичний курс. Перелік модулів пропонується значно ширший від обов'язкового вибору модулів. Таким чином долається предметна ізоляваність.

Цікавим є досвід організації індивідуального планування освітньої діяльності учнів профільної школи. Школа та учні з батьками укладають угоду про індивідуальний план учня на період навчання у старшій школі. Школа стає для учня консультативним центром, вона також забезпечує ресурсами, матеріально-технічним обладнанням, навчально-методичною літературою, оптимальними умовами організації процесу навчання (проектне, ситуативне навчання, включення елементів значущих для учнів і суспільства, розв'язання реальних життєвих проблем) тощо. Учні моделюють процес профільного навчання на основі індивідуального досвіду, встановлюють зв'язки змісту й процесу навчання з власним внутрішнім світом. Зміст навчання формується на основі цілей, які учні визначають

самостійно. Школа забезпечує навчальний процес стандартизованими критеріями самооцінювання рівнів досягнутих освітніх результатів, які за своєю сутністю є орієнтиром для школярів у процесі навчання.

Для реалізації завдань професійно-технічного напряму запроваджується значна кількість навчальних програм, які супроводжуються рекомендаціями й адаптуються індивідуально до учнів. У більшості розвинених країн забезпечується можливість формувати індивідуальні й групові освітні траєкторії, навчальні плани і програми на місцях вчителями та учнями. Навчальні програми зазвичай мають орієнтовний характер, вони забезпечують можливість учням в групі, класі вибудовувати свою освітню траєкторію, самостійно формувати зміст навчання для досягнення поставлених цілей.

У навчальних програмах відображаються обов'язкові компоненти й можливості вибору, альтернативи. Їх ядро співвідноситься з базовими знаннями, які є суттєвими для розуміння конкретного предмета, а також з процесуальним блоком, що забезпечує можливість подальшого навчання на основі пізнання, дослідження і перетворення або творення. Підтримується досягнення освітніх результатів відповідно до індивідуальних здібностей. У деяких державах надається право зменшувати кількість навчальних годин (до 20%) для вивчення обов'язкових предметів на користь обраних. Тривалість навчання учнів за навчальними програмами в профільній школі варіює від 2 до 5 років залежно від країни та обраного профілю.

У країнах Європейського Союзу відбувається постійна модернізація цілей, змісту, форм, методів, результативної складової технологічного профілю навчання відповідно до вимог сучасного виробництва та подальшого здобуття обраної професії. Технологічна освіта є досить популярною серед школярів. Вона забезпечує інтегрованими функціональними знаннями й компетентностями учнів для здійснення самостійної рефлексивної діяльності та ефективної взаємодії з іншими.

Освітній процес розглядається, як взаємозв'язок таких функцій: навчання – учіння – самоосвіта.

Узагальнюючи вищезазначене, можна виокремити такі основні тенденції, які властиві для розвитку профільної технологічної освіти молоді в більшості країн Європейського Союзу:

- *розширення* переліку практичних навчальних предметів і курсів у шкільних навчальних планах для вибору (у деяких країнах предметів і курсів за вибором значно більше ніж обов'язково треба вибрати);
- *розроблення* різноманітних, альтернативних навчальних програм для навчальних предметів, інтегрованих курсів (останні набувають особливого значення), а також для тематичного міжпредметного навчання;
- *вільний вибір* учнями навчальних предметів (загальних і спеціальних) відповідно до власних інтересів і можливостей;
- *побудова* навчання навколо учня, організація і реалізація індивідуальних освітніх траєкторій на компетентнісній основі;
- *дистанційний супровід* процесу навчання;
- *широке використання* інформаційно-комунікативних і проектних технологій у процесі навчання;
- *надання можливості* місцевим органам і школам модифікувати базовий навчальний план і навчальні програми, адаптуючи їх до кожного учня, місцевої культури і потреб економіки;
- *розширення освітнього середовища*, яке охоплює позашкільні ресурси, зв'язок між школою і виробництвом;
- *суспільно корисний характер праці* і спрямування її на розвиток здібностей та задоволення потреб й інтересів школярів;
- *зближення* професійного навчання із загальноосвітньою підготовкою;
- *розвиток системи* підтримки, відповідальності й диференціації на шляху досягнення освітніх цілей.

До профільного технологічного навчання залучається широке коло фахівців, налагоджуються зв'язки з сферою економіки, науковими установами, виробництвом, створюються партнерські комітети, забезпечується консультативний супровід профільного навчання.

Результатом технологічної освіти повинна бути розвинена здатність до навчання протягом життя, підприємливість, психологічна готовність до зміни професії, що є підґрунтям для розвитку гідності індивіда, його свободи і відповідальності в житті XXI століття. Для цього необхідно володіти фундаментальними знаннями, конструктивними вміннями, універсальними технологіями самоосвіти, культурними формами інноваційних процесів – проектуванням і технологіями, тобто алгоритмом розробки й реалізації проектів. Рекомендується в процесі навчання звертати особливу увагу на узгодження особистісних інтересів із соціально значущими.

Підвищення самостійності і відповідальності учнів за свою освіту зумовлює посилення значущості моніторингу освітньої діяльності учня, вчителя і навчального закладу. Під час оцінювання освітньої діяльності акцент робиться не на відтворення знань, а на перевірку оволодіння учнями операційної складової технологічної освіти, на здатність застосування знань на практиці для розв'язання реальних проблем, здатність встановлювати взаємозв'язки між предметами, курсами й темами, які вивчалися. У зв'язку з цим урізноманітнюються форми оцінювання якості освітніх результатів, рівнів набутих компетентностей учнів. Популярними формами стають автентичне оцінювання, портфоліо, результати проектної діяльності, тести досягнень, практичних умінь, тест перевірки ефективності діяльності (performance test). Таке оцінювання є основою для вступу до вищих навчальних закладів.

Отже, зміст технологічного профілю навчання в країнах Європейського Союзу спрямовується перш за все на формування в громадян сучасної проектно-технологічної культури організації виробництва, базових умінь і навичок для життя в нових умовах суспільства, для швидкого реагування на

зміни та постійного адаптування до них. Саме тому окреслено потребу збільшення частки школярів, які навчаються на технічних напрямках, потребу осучаснення змісту технологічної освіти, посилення її практико-зорієнтованості, зокрема за рахунок взаємозв'язку і взаємодії закладів освіти з промисловістю та бізнесом.

Позитивним у проведенні освітніх реформ є те, що вони передбачають обов'язкове їх цілісне впровадження й аналіз, тобто зміна політичного керівництва радикально не впливає на впровадження реформ. Зміни відбуваються еволюційним шляхом, без кардинально різких кроків.

Висновки. Аналіз загального спрямування реформ технологічної освіти в розвинених європейських країнах виявляє позитивний досвід, який є вартісним для впровадження в розвиток української національної системи освіти, але з обов'язковим врахуванням її особливостей.

Досвід країн зарубіжжя може бути ефективним для реалізації реформ, які стосуються активізації творчої діяльності учнів, індивідуалізації навчання, підвищення якості його результатів, розвитку освітнього, навчального та інформаційного середовища, що забезпечує умови для індивідуальних освітніх траєкторій учнів, споріднених їхнім можливостям та інтересам.

Цінним у реформах розвинених країн є те, що кожен навчальний заклад має реальну можливість самостійно проектувати й структурувати зміст технологічної освіти з врахуванням територіальних інтересів, потреб економіки, а також інтересів та можливостей своїх учнів як суб'єктів освітнього процесу. Шляхи досягнення цілей технологічної освіти, визначених на державному рівні, конкретизуються на місцях. Освітній процес наповнюється реальним змістом, тобто створюється модель освіти, яка втілюється на практиці, при цьому зберігається державний контроль якості освіти.

Література

1. Капелюшна Т. В. Технологічна освіта в середніх навчальних закладах США: монографія; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Уманський ДПУ імені Павла Тичини / Капелюшна Т. В., Коберник О. М. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2012. – 152 с.
2. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початку ХХІ ст.): монографія / О. І. Локшина. – К.: Богданова А. М., 2009. – 404 с.
3. Проект Концепції профільного навчання, сторінка сайту Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, 10.06.2014. Режим доступу до електронного ресурсу:
<http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1402388614/>